

SADREDDİN KONEVÎ
"Tasavvuf, Felsefe ve Din"

KONYA

NECMETTİN ERBAKAN
ÜNİVERSİTESİ

Sadreddin Konevî "Tasavvuf, Felsefe ve Din"

Editörler

Prof. Dr. Erdal BAYKAN

Dr. Fatih KALECİ

Grafik & Tasarım

Büşra UYAR

Merve ACAR BÜLBÜL

Muhammed Sami PAÇURLU

Mustafa ALTINTEPE

ISBN

978-605-4988-43-3

Bu kitaptaki metinlerin tamamı 19-20 Ekim 2018 tarihinde düzenlenen "III. Uluslararası Sadreddin Konevî Sempozyumu"nda tam metin bildiri olarak sunulmuştur.

Tüm Hakları Saklıdır /All Rights Reserved

* Kitapta yazılı olan hertürlü bilginin ve yorumun sorumluluğu yazarların kendilerine aittir.

Aralık, 2018

TASAVVUFA İKİ BAKIŞ: TEORİDE KONEVİ PRATİKTE ABDULLAH MOULAVİ

Ahammed İshac Hudavı

Doktora Öğrencisi

Sakarya Üniversitesi İlahiyat fakültesi, ishacsahibksd@gmail.com

Özet

Sadreddin Konevi İslam felsefesinden, Tasavvufun en derin sahalarna, tefsirden hadise kadar eserler vermiş ve günümüze kadar Selçuklu ve Osmanlıyı derinden etkilemiş bir şahsiyettir. Büyük İslam alimi ve velilerinden, Anadolu Selçuklu sultanlarının hocası Şeyh Mecdüddin İshak'ın oğlu Sadrüd Din Muhammed el-Konevi 1209 yılında Malatya da doğdu. 1274 tarihinde vefat etti. Konya da yetiştigi ve ününü orada yaptığı için "Konevi" diye anılır.

Sadreddin Konevî, İbnü'l-Arabî ile birlikte tasavvufu yeni bir döneme ve aşamaya taşıyan bir sûfidir. Konevî tasavvufu "ilm-i ilâhî" (metafizik) olarak tanımlar. Ona göre felsefî ilimlerde metafizik diğer tikel ilimlerle nasıl bir ilişki içindeyse sûfilerin bilgi alanlarına adını veren ilm-i ilâhî de aynı işleve sahiptir. Böylece yeni bir tasavvuf anlayışı geliştiren Konevî bu yönüyle İslâm düşüncesinde Kindî, Fârâbî ve İbn Sinâ ile oluşan metafizik tasavvurunu yeni bir şekilde yorumlayan, yeniden ele alan bir düşünürdür.

C. M. Abdullah Moulavi ise Hindistan'ın güney bölgesindeki Chembirika da 1933'te doğdu. 2010 yılında da orada vefat etti. Bu bölgedeki önemli bir alimler topluluğu olan "Kerela Genel Alimler Birliği" nin üyesiydi. İki tane Eğitim Fakültesinin kurucusudur. Bu fakültelerde farklı dillerde hem dini ilimler hem de pozitif ilimler verilmektedir. Hindistan da kendi kültürleri çerçevesinde 100 bölgeden (ilçeden) sorumlu hâkim-kadı olarak görev yapmıştır. Kendisi astronomi ve matematik alanlarında uzmanlaştı. Bu alanlarla ilgili eserler verdi. Bunun dışında İslami düşünce üzerine de yazılar yazdı. C. M. Abdullah Moulavi ye bu sempozyumda yer vermemizin sebebi onun tasavvufa dönük düşüncelere de sahip olmasıdır. Bu vesileyle farklı topraklarda aynı çatı altındaki islam alimlerimizin düşüncelerine böylece bir nebze olsa da değinip aradaki farklılık ve benzerlikleri ortaya koymaya çalışacağız. Bu düşünce doğrultusunda ele aldığımız iki değerli şahsiyetin ana hatlarıyla düşüncelerine ve faaliyetlerine temas edeceğiz.

Anahtar Kelimeler: Sadrettin Konevi, C. M. Abdullah Moulavi, Tasavvuf, İslami Düşünce

TWO GLANCE OF SUFISM: SADRETTIN KONEVI IN THEORY, ABDULLAH MOULAVI IN PRACTICE

Abstract

Sadrettin Konevi is a personality who has been deeply influenced by the Islamic philosophy and Sufism, he worked on Tafseer (interpretation of Quran) and Hadis (the record of the words, actions, and the silent approval, of the Islamic prophet Muhammad). Seljuq and the Ottoman Empire influenced by his personality, not only that still present exit his views. Sadrettin Muhammad al-Konevi, son of sheik Mecduddin Ishak, he was the teacher of Seljuq ruler, born in Malatya in 1209. He passed away in 1274. He is known as Konevi because he grew up in Konya and made his fame there.

Sadrettin Konevî is a Sufi who carries Sufism and understanding circumstance together with Ibn al-Arabi. Describes Sufism as metaphysical ("ilm-i-ilâhî"). According to him, the philosophical sciences, how metaphysics related to other special sciences, the ilm-i ilâhî, he defined to the knowledge fields of the Sufis. Thus, Konevî, who developed a new understanding of sufism, also he interprets and reconsiders the metaphysical imagination of the Kindî, Fârâbî and Ibn Sînâ's thoughts in a new manner. C. M. Abdullah Moulavi was born 1933 in Chembirika, the southern region of India. He also passed away there in 2010. He was a member of the Kerala General Scholars Association (Samastha kerala jamiyyathul ulama) and important scholarly community in this region. He is the founder of two Education Faculties. In these faculties, both religious sciences and positive sciences are given in different languages. He also served as the advisor (Qazi) of 100 regions (districts) within its own culture. He specialized in astronomy and mathematics with good publication. He also wrote articles on Islamic thought.

C. M. Abdullah Moulavi played a significant role in Sufism too. On this study, we will try to reveal the differences and similarities between the ideas of our Islamic scholars under the same roof in different lands. In line with this idea, we will touch on the thoughts and activities of the two valuable personalities that we consider here.

Keywords: Sadrettin Konevi, C. M. Abdullah Moulavi, Sufism (mysticism), Islamic Thought.

Giriş

İslam dini tarihi süreç içerisinde pek çok bölgeye yayılmıştır. Yayıldığı bu bölgelerde kendisini benimseyen pek çok kimseyi de safına almıştır. Böylelikle farklı topraklarda yetişmekle beraber islami hareketin bünyesine dahil olmuş pek çok alim yetişmiştir. Her ne kadar farklı bölgelerde yetişmeler de ortak bir amaca yani islam dinini anlama, yaşama ve yaşatmaya gayret göstermişlerdir. Kimi alimler islami teorik açıdan hizmet etmede ön plana çıkarken, kimi alimler de islami hayatın inceliklerini ortaya koymada yani pratikte öne çıkmıştır. Yazımız bu nokta-i nazar itibarıyla Anadolu da yetişmiş ünlü sufi alim Sadrettin Konevi ile Hindistan'ın Kerala bölgesinde yetişmiş bir alim olan Abdullah Moulawi'yi ele almakta ve teorik ve pratik açıdan bu iki sufünün düşünce ve hizmetlerini ortaya koymaktadır.

Buradan hareketle yazımızda öncelikle Sadrettin Konevi'nin hayatına ve ardından islam tarihinde önemli bir yer edinmiş fikirlerine, sonrasında ise Hintli alim Abdullah Moulawi'nin hayatına ve İslamın gelişmesine ve yayılmasına katkı sağlayan çalışmalarına değinilecektir.

Sadrettin Konevi

Sadreddin Konevi'nin tam adı Ebü'l-Meali Muhammed b. İshak'tır. Malatya'da doğmuş, Konya'da yaşamıştır. Doğum tarihi hakkında bir-iki yıllık farklı tarihler verilmekle birlikte daha çok 606/1209 yılı kabul edilmiştir. Vefat tarihi ise 673/1274'tür. Babası Mecdüddin İshak, Selçuklu Sarayına yakın olan, elçilik görevlerinde bulunmuş bir ilim ve devlet adamıdır. Sarayda şehzadelere ve sultanlara hocalık yaptığı da bilinmektedir. Konevi, zengin aile çevresinin sağladığı nimetlerden istifade ederek iyi bir eğitim görmüştür.

Görmüş olduğu eğitimin de desteğiyle Konevi, zamanında Konya'nın en büyük alimlerinden biriydi. Ekberiyeye tarikatını temsil ediyordu. İbn 'Arabi'nin eserlerinin şarihi olduğu için şeyh-i Kebir diye anılıyordu. Zahiri ve batini, akli ve nakli ilimlerin arasını cemedden büyük alimlerden sayılan Konevi, İbn 'Arabi'nin talebesi olmuş, ilimleri ve mearifini ondan almıştı. Onun vefatından sonra halifesi olup makamına oturmuş, onun bilgilerini ve mearifini yayma işini gerçekleştirmiştir.

Sadreddin Konevi'nin İbn 'Arabi ile tanışmasının, kesin olmamakla birlikte İbn 'Arabi'nin Malatya'da bulunduğu yıllarda (615-617/1218-1221) olması muhtemeldir. Buna göre İbn 'Arabi'yi on on bir yaşlarında iken memleketi Malatya'da tanıyan Konevi, onun arkasından, belki de onunla birlikte, şam'a gitmiş ve vefatına kadar hocasının yanından ayrılmamıştır. İbn 'Arabi'nin vefatından sonra (638/1240) Evhadüddin-i Kirmani'den feyz

alan Konevi, 640/1242 yılında Halep'e, oradan da hac için Hicaz'a gitmiştir. Konevi, hac dönüşünde Konya'ya gelip yerleşmiş, daha sonra vefatına kadar bu şehirde yaşamıştır.

Sadreddin Konevi tasavvuf alanında öne çıkan bir sima olmakla birlikte, şeri ilimlerde de övülmeye layık bir maharete sahiptir. Hadis rivayet eder ve bu ilimde talebelerine icazet verirdi. Alimlerden ve ariflerden büyük bir topluluk onun derslerinde hazır bulunurdu. Konevi'nin, zamanın diğer büyük simaları olan Sâdeddin el-Hamevi ve Mevlana Celaleddin er-Rumi ile de dostlukları ve görüşmeleri olmuştur.

Sadreddin Konevi vefat edince Konya'da kendi adını taşıyan caminin avlusuna defnedilmiştir. Vasiyetnamesinde şeyhi İbnül 'Arabi'nin yanına defnedilmesini istemişse de bu mümkün olmamıştır.

Sadreddin Konevi'nin Metodu, Üslubu ve Görüşleri

Akıl yürütmeye ve Felsefe'ye karşı çıkan tavırlarına rağmen, gerektiği zaman akıllı kullanan ve farklı anlamda da olsa felsefe yapan, ilahi feyz ve keşfi ön planda tutan, antik felsefeyi birinci elden okumasa da onu okuyanları okuyup tenkit eden, ittihad ve hulul gibi sapık fikirleri beğenmeyen Konevi, semboller kullanması, ağır bir dille yazması, dilinin kendisine ait terminoloji ile yüklü olması, vb. gibi sebeplerle vasatın üstündeki birtakım kimseler tarafından anlaşılamamıştır.

Konevi'nin usulü ne tamamen Filozofların takip ettiği akılcı yani rasyonalist bir yol, ne de Kelamcılarının yani devrin İslam İlahiyatçıları'nın takip ettiği nakilci-gelenekçi bir yoldur. Onun metodu, tamamen mistik (tasavvufi) bir metottur. Ancak şu hususu da belirtmek gerekir: O, Allah'ı bilmede, tasavvufi bir yol tutmasına rağmen, hiçbir zaman Felsefecilerin ve İslam İlahiyatçıları'nın görüşlerini dayandırdıkları akıllı ve vahyi de dışarda bırakmamıştır. Ona göre dini hükümler ancak akılla bilinebilir ve her şeyin iki temel esası vardır: Akıl ve Din. Bu ikisi birbirine bağlıdır. Tabi aklın bir sınırı vardır, o her şeyi doğru bir şekilde kavrayamaz.

Konevi'ye göre Allah kâinatı ve kâinatta olan her şeyi ilahi bir rahmet ve sevgi ile yaratmıştır. İlahi rahmet eseri olan bu evren makro kozmos yani büyük kâinat, insan ise mikro kozmos yani küçük kâinat. İnsan kâinat üzerinde yaratılan en mükemmel varlık olup, Allah ile kâinat arasındaki münasebetlerde bir kilit noktası mesabesinde. Kısacası insan, kâinatın hülasesi ve Allah'ın yeryüzündeki halifesidir.

İnsandan hareketle Konevi insan kavramını, sıradan insandan olgun insana doğru ele almaktadır. En mükemmel insan, insan-ı kamil olup olgun

insandır. Zira olgun insan, yeryüzünde Allah'a dair en isabetli delildir. Olgun insan, kendi benliğini her türlü kötü haslet ve sıfattan temizleyen insandır. Allah'ı bilme yollarının en önemlisi, benliği temizlemek ve her türlü kötü huydan vazgeçerek nefsi arındırmaktır.

Nefis konusunda Sadreddin Konevi, İbnül Arabi ile birlikte tasavvufu yeni bir döneme ve aşamaya taşıyan bir sufidir. İbnü'l Arabi ve Konevi döneminde tasavvuf, hadis ve fıkıh gibi dini ilimlere göre değil başta felsefe olmak üzere İslam düşüncesinin teorik ilimlerine göre ele alınmıştır. Konevi tasavvufu "ilm-i ilahi" (metafizik) olarak tanımlar. Ona göre felsefi ilimlerde metafizik diğer tikel ilimlerle nasıl bir ilişki içindeyse sufilerin bilgi alanlarına adını veren ilm-i ilahi de aynı işleve sahiptir. Böylece yeni bir tasavvuf anlayışı geliştiren Konevi bu yönüyle İslam düşüncesinde Kindi, Farabi ve İbn Sina ile oluşan, ancak Gazzali ile belli bir ölçüde zayıflayan metafizik tasavvurunu tasavvufi tecrübe ekseninde yeni bir şekilde yorumlayan, diğer bir ifadeyle İbn Sina'nın metafizik bilginin imkânı iddiasını Gazzali ve diğer yazarların eleştirel yaklaşımına rağmen yeniden ele alan bir düşünürdür.

Sadreddin Konevi, temel eseri Miftahu'l-gayb'da ilimlerin sınıflandırılması hususunda metafiziğin bir ilim olması üzerinde durur. Metafizik bir ilim ise onun öncelikle herkes tarafından kabul edilmiş, tartışmaya açık olmayan bir konusu olmalıdır. Konevi'ye göre metafiziğin konusu Tanrı'nın varlığıdır. Bu mesele onun İbn Sina'nın metafizik anlayışından ayrıldığı hususlardan biridir. Zira ona göre Tanrı'nın varlığı herkes tarafından kabul edilmiş değildir, bu sebeple de metafiziğin konusu sayılamaz. Tanrı'nın varlığı metafiziğin kanıtlamak istediği bir mesele sayılabilir. Konevi ise Tanrı'nın varlığının metafiziğin konusu olması gerektiğini belirtir. Bunun sebepleri üzerinde fazla bir açıklama yapmasa bile, "Varlık olmak bakımından varlık haktır" şeklindeki cümlesiyle meseleyi başka bir boyuta taşır. Konevi metafiziğin konusunu Tanrı'nın varlığı olarak belirledikten sonra onun mesele ve ilkelerini ele alır. Ona göre metafiziğin meselesi Tanrı-alem irtibatını açıklamaktır. İlahi isimler ise metafizik yapmayı mümkün kılan araçlar ve ilkelerdir.

Ona göre bütün ilimlerin en şerefli ve en üstünü metafiziktir. Çünkü metafizik bütün tasavvufi bilgileri, keşifleri, ilhamları ve müşahedeleri değerlendiren, onları tashih eden ilim olduğu gibi metafizik yapan muhakkik de bütün sufileri ve onların bilgilerini değerlendirebilecek konumdadır.

Bilgi Görüşü

Konevi' ye göre insanı gerçeğe ulaştıran iki yöntem vardır. Birincisi delilden hareketle gerçeğe ulaşmayı amaçlayan yöntemdir. Konevi'nin istidlal yöntemi dediği bu yöntem, öncelikle filozof ve kelimacılar tarafından kullanılmakla birlikte sufiler de belirli konularda onu kullanabilirler. Nitekim bizzat kendisi birçok vesileyle bu yönetime başvurur. İkinci yöntem kalbin arındırılması, ahlakın yetkinleştirilmesi, iyi huylar kazanılması, riyazet ve mücahadelerle gerçeğe ulaşmayı hedefleyen tasavvufi yöntemdir. Konevi'ye göre aklın bilgiye ulaştıran gücü kıyas yönteminden gelir. Ancak bu yöntem özellikle metafizik bahislerde ve Tanrı hakkındaki bilgi konusunda zorunlu olarak başarısız kalır. Aklın başarısız kaldığı bu meselede tasavvufi yöntem devreye girer ve insanı salt hakikate ulaştırma işlevini üstlenir. Tasavvufi yöntemi vahyin bir parçası şeklinde gören Konevi bunu savunurken aynı zamanda vahyi, nübüvveti ve Tanrı'nın kendini insanlara tanıtmalarını savunur.

Tanrı Anlayışı

Konevi'nin Tanrı anlayışı onun düşüncesinin en önemli kısmını teşkil eder. Metafiziği ilm-i ilahi veya marifetullah karşılığı olarak kullanması bunu gösterir. Tanrı'nın mutlak varlık olduğunu belirtmesi Konevi'nin Tanrı tasavvurunun en önemli yönüdür. Tanrı'nın mutlak varlık olması O'nun aynı zamanda zorunlu varlık olması demektir. Ona göre Tanrı'nın alemi yaratması belirli bir sebebe dayanır. Bu sebep, daha önce İbnü'l-Arabi tarafından ayrıntılı biçimde açıklanmış olan Tanrı'nın bilinme arzusudur. Bu arzu gerçekte ilahi isimlerin ve niteliklerin kemallerini görme talebidir. Çünkü Tanrı'da iki tür kemal vardır. Birincisi zatından kaynaklanan kemaldır. Bu kemal Tanrı'nın aşkın ve müteal yönüdür ve bu yönüyle Tanrı herhangi bir şekilde âlemlerle ilgili değildir. İkinci tür kemal ilahi isim ve niteliklerin kemalidir. Bu kemalin gereği ise âlemin yaratılmasıdır.

Konevi, Tanrı'nın alemi yaratmasını bir sudur şeklinde düşünür. Ona göre yaratma sonuçta bir benzerlik meydana getirir. Bir şeyden kendine tamamen zıt bir şey meydana gelebileceği gibi yaratılış sürecinde bir şeyin kendini yinelemesi de söz konusu değildir. Şu halde yaratılan şey bir açıdan kaynağından farklılaşırken bir açıdan ona benzer. Bu farklılık Konevi'ye göre itibardır ve yaratma ancak böyle bir itibari durumla açıklanabilir. Bu durumda Konevi için en önemli mesele yaratılan şeyle yaratan arasındaki benzerliğin sürdürülmesidir. Bu nokta onun varlık ve bilgi arasında kurduğu ilişkiyi anlamak için merkezi öneme sahiptir. Konevi'ye göre bir şeyin varlığı ve var olma tarzı ile onun bilgi imkânları aynıdır.

Sadreddin Konevi sudur düşüncesinin özünü teşkil eden nedenselliğe eleştiriler yöneltir ve bu hususta başka konularda eleştirdiği kelamcılara yaklaşır. Ona göre sudur sisteminin bir tür nedensellik taşıdığı kesindir. Ancak bu nedenselliği zorunlu ve Tanrı ile alem arasındaki tek ilişki biçimi ve yönü saymak yanlıştır. Tanrı bu nedenselliği aşarak bir şey yaratabileceği gibi bunun sonucunda yaratılan şey hakkında nedensellik zincirini aşıp bilgi edinmek mümkündür. Bu yaklaşım sudur teorisinin en önemli yönünün kırılması ve aşılması demektir. Böylece Konevi'nin varlık görüşü iki ana ekolün etkilerini taşımıştır. Birincisi teorinin sistematik ve formel kısmında ortaya çıkan felsefe etkisidir. Konevi burada filozofların sudur teorilerini geniş biçimde kullanır. Bu genel benzerliklere rağmen sudur düşüncesinin özünü teşkil eden nedensellik bağını zorunlu bir ilişki saymayı reddederek vesileciliğe geçer. Konevi bu defa filozoflardan ayrılır ve kelamcılarla benzer görüşleri dile getirir. Onun varlık görüşü, sistematik ve formel yapısı bakımından sudur teorisi iken sistemin içi kelamcılarının cevher-araz teorisıyla işlenmiştir.

Konevi'nin sudur teorisinin nedenselliğini vesileciliğe çevirdiği yer onun dinamik Tanrı tasavvurunun dile getirildiği yerdir. Bu nedenselliğin aşılması Tanrı ile alem arasındaki ilişkinin sürekliliği demektir. Diğer bir ifadeyle böyle zorunlu bir nedensellik olmadığı için Tanrı alemi her an ve doğrudan yaratır. Bunu ifade eden kavram "teccid-i halk" tabiridir. Tecdid-i halk Tanrı'nın alemi bir defada değil sürekli ve her an yeniden yaratmasıdır. Bu durumda alem Tanrı'nın karşısında iki anda baki kalmayan arazların toplamı olarak kalır. Bu yaklaşım Konevi'ye iki şeyi açıklama imkânı verir. Birincisi Tanrı'nın her an eşyayı yaratması, ikincisi, birinci yaklaşımın zorunlu bir sonucu olarak Tanrı'nın her an eşya ile birlikte olmasıdır. Bu düşünce, Konevi'den önce kelamcılarının filozoflara yönelttiği önemli eleştirilerden olan Tanrı'nın tikellerle ilişkisi sorununun yeniden yorumlanmasıdır. Tanrı, alem ve içindekilerle tümel bir şekilde ilişki kurduğu gibi her bir şeyle tikel ve özel bir ilişki içindedir. Konevi bunu varlığın daireselliği olarak açıklar. Ona göre dini hayat böyle bir Tanrı tasavvuruna dayanır. Konevi'nin Tanrı-alem ilişkisinde ulaştığı ikinci sonuç, onun genel varlık teorisini betimleyebilecek en önemli kavram olarak Tanrı'nın eşya ile beraberliğini vurgular. Alemlerle olan bu beraberlik aleme varlık vermektir.

İnsan ve Nefis Görüşü

Konevi, varlık görüşündeki en önemli unsurlardan biri olan sudur teorisinden hareketle nefis teorisini geliştirmiştir. Konevi nefsin bilinmesinin Tanrı'nın bilinmesinin aracı ve yolu olduğunu düşünmüştür.

Ona göre nefis insanın hakikatine gönderme yapan bir isimdir. Bu bakımdan onu, insanın hakikati veya ruhu yahut başka şekilde adlandırmak mümkündür. İnsanın hakikati Tanrı'nın bilgisinde ezeli bir hakikat ve suret olarak bulunduğu halidir. Bu bulunma dışta var olma biçimlerinden kendini ayırt etmek için sübüt terimiyle anlatılır. ilahi ilimde mevcut olan şeye ise ayn ya da hakikat denilir. Konevi'ye göre bu ayn mahiyet ya da malum-madum diye isimlendirilen şeyle benzerlik taşır. Bu durumda ilahi ilimde sabit hakikat ya da sabit ayn nefsin hakikati olmaktadır. Aynı şey insanın dışındaki varlıklar için de geçerlidir. Bir şeyin hakikatinden söz etmek o şeyin Tanrı'nın bilgisinde bulunuşundan söz etmek iken bir şeyin hakikatini bilmek Tanrı'nın bilgisindeki haliyle onu bilmek demektir. Konevi, buradan hareketle eşyanın hakikatlerini öğrenme görevi yüklediği metafiziği "ilm-i hakaik" diye adlandırır. İnsan önce Tanrı'nın bilgisinde bir ayn olarak bulunmuştur. Bunu Konevi "sübut şeyliği" olarak isimlendirir. Bu yönüyle insanın hakikati gayr-i mec'uldür, yani yaratılmış değildir. Ardından sudur sistemindeki akıllar ve felekler üzerinden bir yolculukla şehadet aleminde ortaya çıkar. Bu süreçte mücerret bir haldeki nefis uğradığı alemlerden ve feleklerden kazandığı özelliklerle kesafet kazanarak şehadet mertebesine kadar iner. İnsanın hakikate ulaşması da kazandığı özelliklerden soyutlanarak nefsin indiği bu yolun çıkılmasıyla gerçekleşir. Bu süreç uruc diye adlandırılır. Konevi tasavvufun kullandığı nefsi arındırma ile ilgili bütün yöntemleri bu yoğunlaşma ve kirlenmeyi ortadan kaldırarak nefsi arındırmayı ve soyutlamayı hedefler. Böylece Konevi nefis teorisiyle gerçekte bilgi görüşünü temellendirir.

Sadreddin Konevi'nin düşüncesindeki merkezi kavram varlık, dolayısıyla Tanrı'dır. Buradan zorunlu olarak ulaştığı ikinci kavram insandır. Bunlardan hangisi öncelenirse öncelensin zorunlu biçimde diğerine ulaşılır. Çünkü insan olmadan varlığın anlamı olmayacağı gibi varlıktan ve Tanrı'dan söz etmek zorunlu olarak insandan söz etmek demektir. Konevi'nin düşünce dünyası tam anlamıyla bir insan ve Tanrı-varlık tasavvuruna dayanır. İnsan bu alemde her şeyin esasıdır. Bu durum insanın, özellikle de bütün dönemlerde insan-ı kamilin yegâne örneği sayılan Hz. Muhammed'e duyulan saygı ve onun dindarlığın temelini oluşturmasında kendini gösterir. Konevi'ye göre Hz. Peygamber alemin hem varlık hem beka sebebidir.

Etkileri

Konevi, islam düşüncesinde önemli etkileri olan bir sufi düşünürdür. Bu etkinin en önemli göstergesi yeni dönemde tasavvufun ibnü'I-Arabi'yle birlikte Konevi'nin eser ve düşüncelerinin etrafında şekillenmiş olmasıdır. ibnü'I Arabi sonrası tasavvufu ağırlıklı olarak bir şerh dönemidir ve bu

dönemin bir şerh dönemi olması Konevi tarafından öngörülmüştür. Bu öngörü onun tarih analiziyle ortaya çıkar. Konevi'nin bu husustaki görüşleri ibnü'I Arabi tarafından daha ayrıntılı biçimde dile getirilmişti. ibnü'I Arabi'ye göre bu dönem marifetin tekamül aşamasına karşılık gelir. Tekâmül devrinden sonra belli bir gerilemenin olması beklenir. Nitekim Konevi de böyle düşünür ve gelecek hakkında bir karamsarlık taşır.

Bu karamsarlığın sebepleri arasında Konevi'nin tanık olduğu Moğol istilası sayılabilir. Buna islam dünyasında yaşanan başka sorunlar da eklenebilir. Gerek ibnü'I Arabi gerekse Konevi kendi devirlerini marifetlerin zirveye ulaştığı bir dönem olarak görmüş ve bunu kıyamet vaktinin yaklaşmasıyla ilişkilendirmiştir. Şu halde ibnü'I-Arabi'nin ve Konevi'nin teorisinde kemale ulaşma fikri zorunlu olarak sona yaklaşma düşüncesiyle alakalıdır.

Nazari tasavvufun tarihinde hiçbir mutasavvıf Konevi kadar etkili olmamıştır. Bunun tek istisnasının ibnü'I-Arabi olduğu söylenebilir. Ancak ibnü'I-Arabi'nin anlaşılmasında Konevi'nin yorumlarının rolü dikkate alındığında onun etkisinin Konevi vasıtasıyla gerçekleştiği ortaya çıkar. Konevi'nin ibnü'I-Arabi'nin görüşlerinin anlaşılmasındaki etkisi Abdurrahman-ı Cami tarafından şöyle dile getirilir: “ Şeyh Sadreddin, Hz. Şeyh'in sohbet ve hizmetinde terbiye gördü. Şeyhin vahdet-i vücuda dair görüş ve sözlerini iyice anladı, .akla ve şeriata uygun gelecek. tarzda yorumladı. Onun bu konudaki araştırma ve yorumlarını görmeksizin vahdet-i vücud meselesini gereği gibi anlamak mümkün değildir”. Konevi'nin etkisi, öncelikle nazari tasavvufa özgü bir yazı dilinin ve üslubunun gelişiminde kendini gösterir. Birçok süflinin eserlerindeki üslup ve yaklaşım tarzı büyük ölçüde Konevi'ye dayanır.

Bu dönemde varlık ve buna bağlı sorunlar tasavvuf kitaplarında önemli ölçüde yer tutmuş, klasik tasavvuf kitaplarında ele alınmayan pek çok mesele tasavvufu ilgili sayılmış, eski kitaplardaki pek çok konu ya önemini kaybetmiş veya bütünüyle göz ardı edilmiştir. Böylece felsefi bir üslup taşıyan ve nazari tasavvuf diye isimlendirilen bir tasavvuf anlayışı ortaya çıkmıştır. Konevi'nin bu alandaki tesiri, geniş talebe halkasının oluşturduğu gelenek ve eserleri üzerinde yazılan şerhler vasıtasıyla gerçekleşmiştir. Konevi, bazı talebelerini başta İbnü 'I-Arabi'nin Fususul Hikem'i ve İbnü'l-Farız'ın şiirleri olmak üzere çeşitli tasavvuf kitaplarını yorumlamaya yönlendirmiştir.

Konevi'nin tasavvuf anlayışı çelişkilerden arınmış homojen bir yapının ortaya çıkması üzerinde odaklaşmıştır. Onun tasavvuf tarihine en önemli etkilerinden biri bu nokta sayılabilir. Bu yaklaşım aynı zamanda metafizik

tasavvurun sonucudur. Böyle bir tasavvura dayanan bir ilmin zorunlu olarak bireysel farklılıklardan uzak, çelişkisiz bir yapı arzemesi gerekir. Konevi bunu savunmuş ve kendisinden önceki tasavvuf düşüncesini bu doğrultuda yorumlamıştır. Bu bakımdan Konevi'nin tasavvufi eserlerden aktardığı cümleleri yorumladığı bağlam, onun bu çelişkisiz ve homojen tasavvuf anlayışını ortaya koymasına bakımından son derece önemlidir. Bu anlayışın temel sonucu ise güçlü bir doktrinin ortaya çıkmasıydı. Çünkü dönem, mekân ve kabiliyet farklarını göz ardı ederek bütün sufilere ortak olduğu bir tasavvuf anlayışı tasavvufi yöntemin doğruluğunun en güçlü kanıtıydı. Bunu sağladıktan sonra Konevi'yi, felsefe ve kelimadan tevarüs ettiği birtakım düşünce ve kavramlarla kendi düşüncesini daha tutarlı hale getirmeye çalışmış, böylece yeni dönem tasavvufu sistematik ve nazari bir boyut kazanmıştır. Bu yaklaşım aynı zamanda tasavvufa "tedris edilebilir" bir hüviyet kazandırmıştır ve şerh dönemi de bu kapsamda anlamlı hale gelmiştir.

Abdullah Moulawi

Abdullah Mowlavi, Kerala'da yaşayan ve etkin bir nüfuza sahip bilginlerden biri olarak kabul edilen Hintli bir alimdir. Özellikle edebiyat ve eğitim alanındaki çalışmalarıyla ünlüdür. Toplumun gelişmesi ve eğitimi için uğraşmış, bu yolda canla başla mücadele etmiştir. Bireysel çabaları ile Kuzey Malabar'ın eğitim¹, kültür ve sosyal statüsünü arttırmıştır. Genel olarak eğitim faaliyetleriyle uğraşmasına rağmen, içinde bulunduğu toplumda "Kadılık" görevini üstlenerek 150'den fazla bölgenin sorumluluğunu üstlenmiş ve halkın sorunlarıyla ayrıca ilgilenmiştir. Edebi alanlardaki kabiliyeti övgüye değer olmakla birlikte fıkıh, ekonomi, astronomi, dilbilimi, edebiyat, vb. alanlarda çalışmalar yapmıştır.

Eğitimsel ve toplumsal gelişmeler konusundaki perspektifi, ikili eğitim sistemi olarak adlandırılan büyük bir hareketin yolunu açmıştır. Malabar'da dini ve pozitivist eğitimi bir arada vererek bu ikili eğitim anlayışını gerçekleştiren ilk kişi olmuştur. İnsanları eğitime ve yaratıcılığa yönlendirmiş, onların bu sürecini dikkatle takip etmiştir. Zamanının çoğunu eser yazmak, kitap okumak, ders vermek ve insanlara yardım etmekle geçirmiştir. Sıcak kanlılığı, çalışkanlığı ve zekâsı sayesinde sevilmiş, bunun bir karşılığı olarak insanların sorunlarını çözmek için daima elinden geleni yapmıştır.

[1] Moin Malayamma Hudawi, *CM Abdull Moulawi reformativ leader of North Malabar* (Qazi CM Abdulla Moulawi, Uttara Malabarinte Navothana Nayakan). Calicut: Shams al-Ulama Foundation, p.55 (2010).

Eğitimi

Abdullah Mouwlavi ilk eğitimini, o zamanın saygın bilim adamı olan Muhamed Kunchi Musliyar bin Abdulla el-Jamhari'den aldı. İlk eğitimini tamamladıktan sonra babası onu okula gönderme konusunda isteksizdi. Ancak eşinin ısrarı sebebiyle Oravangara'da eğitime devam etmesini kabul etti. Daha sonra Thalangara'daki Muizzul İslam Okulu'na gitti. 1950 de SSLC den mezun oldu. Eğitimini Vellur'da tamamladıktan sonra da memleketine geri döndü.

Daha sonra üç yıl boyunca Pudiyanagadi'de öğretmen olarak görev yaptı. Ardından Orvangara'da ders vermeye başladı. Bundan sonra, 1968'de Etticualm Dars'ta öğretmen olarak görev yaptı. Buradaki hizmeti sadece bir yıl sürdü. Çünkü bu süreç içinde ikili eğitim sistemi hakkında düşünüp Kasaragod'un eğitim durumunu düzeltmek için planlar yapıyordu. Bunu yerine getirmek için çok uğraştı. Bu yoğun uğraşlarının sonucu olarak nihayetinde Saadiyaand Koleji, Malabar İslamic Koleji gibi dini ve pozitif ilimlerin bir arada verildiği pek çok İslam Kolejini kurmayı başardı².

Abdullah Moulawi' nin Doğası ve Karakteri

Abdullah Moulawi, gerçekten hayatını toplumun ilerlemesi ve gelişmesine adadı. Hiçbir zaman toplumun çıkarlarına karşı kendi çıkarlarını düşünmedi. Dini eğitimin artması ve bu eğitimin verildiği kolejlerin gelişimi için halktan bağışlar topladı. MIC ve diğer İslami kolejler için zengin kişilerden bağış almak üzere yurt dışına giderdi.

Çoğu zaman insanlar problemlerinin çözümü için onu rahatsız ediyordu. Ancak o tüm karmaşık sorunları kolaylıkla hallediyordu. İnsanlara kızmak yerine, onlara bir baba gibi tavsiyelerde bulunuyordu. Geceleri çok az uyur, gündüzleri ise daima uyanık kalırdı. Çünkü insanların sorunlarını çözmek, kitap okumak ve eğitim işleriyle uğraşmak onun için çok değerliydi.

İnsanlara maddi manevi her konuda yardımcı olurdu. İhtiyaç duyulduğu her an insanlara vaaz veriyordu. Abdullah Moulawi her zaman bir baba gibi öğrencilerin de sorunlarını çözerdi. Hayatını topluma ve eğitim aktivitelerinin ilerlemesine adanmış için bu noktada pek çok ilim adamından ayrılırdı. Onun kendine has, gösterişsiz, tasavvufi bir yaşantısı vardı. Dünyalık şeylere gerektiğinden fazla değer vermezdi. Onun için öncelikli olan konu islamın doğru anlaşılması, yaşanması ve farklı bölgelere yayılmasıydı³.

[2] MIC, *Samanvaya Vidyabyasathinde Navothana Vayikal*, MIC 19th souvenir, p.138.

[3] Satyadhara C.M *Ustad Special Issue Fortnightly* /Page No 43 Satyadhara April 1-30 1431 *Jamadal-Avval*. Issue No15, 16 Books 13.

Abdullah Moulawi'nin Eğitim Reformları

Onun Zamanında Malabar'ın Eğitimsel Arka Planı

Kerala eyaletinin eğitim ve sosyal alanlardaki faaliyetlerine baktığımızda Kasaragod bölgesi gelişmişlik açısından diğer bölgelere oranla geride kalmıştı. Bu geri kalmışlığı nedeniyle Kerala bölgesindeki en az gelişmiş ilçeydi. İlk kez, 12. yüzyılda Kerala'ya gelen Araplar, burada eğitim hareketinin temellerini attılar.

Kasaragod politik alanda da geri kalmışlıklarla karşı karşıyaydı. Onlara liderlik edecek ve onlara rehberlik edecek bir liderin sıkıntısını çekiyorlardı. On milyon nüfusun yaşadığı bölgenin üçte biri Müslümandı. Dolayısıyla onlar da bu durumdan etkileniyorlardı.

İslam Eğitiminde Geleneksel ve Modern Eğitimin Birlikte Yürütülmesi

Abdullah Moulawi, ikili eğitimin başlamasının önünü açmış ve Kuzey Malabar'ın eğitim sistemlerini geliştirmede büyük rol oynamıştır. Araştırmalara göre, ikili eğitim fikrini ortaya atan ilk kişiydi. Bu nedenle kendisine, "ikili eğitimin babası" denir. Onun görüşüne göre eğitim, din eğitimi ve pozitif ilimlerle sınırlı değildi. O her ikisini de tek bir eğitimin parçası olarak gördü. Çünkü ona göre bilgi insanın silahıydı, bu yüzden bilgi edinme konusunda bir sınır olamazdı.

Abdullah Moulawi, zamanın eğitim durumundan memnun değildi. Bu nedenle, ikili eğitimi insanlar arasında öncü bir hale getirmek için elinden geleni yaptı. Bu amaçla yeni bir müfredat ve eğitim sistemi hazırladı. Bu sistemi kullanarak öğrenciler, konularını birleştirmek suretiyle hem dini hem de pozitif bilimler hakkında daha iyi bilgi edinebileceklerdi. Buna ek olarak, İngilizce, Urduca, Arapça ve Malayalam gibi çeşitli diller de öğretilirdi.

Yeni Eğitim Yollarını Bulmak

Abdullah Moulawi, kendi köyünde bir eğitim kurumu kurmaya, çocuklara öğretmeye ve onları iç-dış saldırı ve ablukalardan İslam'ı koruma konusunda yetkin hale getirmeye çalıştı. Bu nedenle, 1968'de Kasaragod'ta bir İslam üniversitesi kurmak için ilk girişimine başladı. Bu amaçla birçok önemli kişiyle görüştü. UM Abdul Rahman Musliyar gibi bu planını beraber gerçekleştirebileceği pek çok kimseyi çevresinde topladı. Üniversite için gerekli mekânı aramaya başladılar.

Ancak Kallatra Abdul Khader Hâji ona yeni üniversite için bir binaya ihtiyaç olmadığını söyledi. Bunun yerine mevcut Aliya Koleji'nin gelişimi

için çalışalım dedi ve bu kolejle ilgilenmesi için onu ikna etti. Böylece ilk kez bu kolej aracılığıyla ikili eğitim alanına hizmet başladı⁴.

Birleşik Eğitim Sistemi ve Esasları

C.M Ustad, Kuzey Malabar'da "İkili Eğitim" sistemini tanıtan ilk kişiydi, Bu sistem, iki tür bilgiyi yani maddi ve manevi bilgiyi bir araya getirme yöntemidir. Bu iki alan üzerinde geniş bir fikre sahip olmak, daha donanımlı olmak ve dünyanın her yerinde İslam'ın öğretilerini aktarabilmek anlamına geliyordu.

Bu konudaki düşüncelerini gerçekleştirmesiyle birlikte yavaş yavaş ikili eğitim sisteminin önemi ortaya çıkmaya başladı ve 1980'de başlayan Darul Huda İslam Akademisi'nin kuruluşuyla Kerala'da sistem popüler hale geldi. Darul Huda'nın kurulmasıyla birlikte, eğitim alanında büyük bir değişim meydana geldi. Daha sonra Abdullah Moulawi, bu sistemle yürütülen yeni bir akademik şube açmaya karar verdi. Böylece ikinci olarak Darul Huda İslam Akademisi'ne bağlı Dar İrshad isimli bir kolej yine Kasaragod'da kuruldu.

İslam Kolejlerinin Kerala Eğitim Alanında Etkisi

Abdullah Moulavi döneminde eğitim sistemi zayıf durumdaydı ve öğrencilerin çoğunluğu sadece pozitif bilimlere odaklanmıştı. Bu duruma bakarak o, hem dinî hem de materyal alanlarını birleştirerek yeni bir eğitim sistemi kurmaya çalıştı. Bu sistemin içinde hem dil eğitimi, hem islami eğitim hem de pozitif bilimlerin eğitimi mevcuttu. Bu düşüncesini gerçekleştirmek adına öğrencilerin konaklamaları dahil pek çok konuyla bizzat ilgilendi.

Şimdi ise Kasaragod'da C.M Ustad'ın fikrini takip eden birçok İslam koleji kurulmuştur. Son zamanlarda Kerala'da Darul Huda İslam Üniversitesi ve şubeleri, Faizi Koleji, Nandi Koleji, Wafi Koleji ve şubeleri gibi birçok kolej bulunmaktadır. Burada yaşayan müslümanlara göre ise bu kolejlere dini bilgi elde etmek için en güvenilir yerlerdir.

Sa'diya Koleji Hakkında

Abdullah Moulawi, öğrencilere hem maddi hem de manevi olmak üzere iki tür bilgi sağlayacak yeni bir üniversite kurmayı planladı. Bu amaçla, yeni bir kolej inşası hakkında fikirlerini beyan etmek üzere zengin ve tanınmış kimselere yöneldi. Konuştuğu pek çok kimse onun bu düşüncesine karşı çıktı ve ikili sistemli yeni bir koleje ihtiyaç olmadığını söyledi. Ancak o,

[4] C.M Ustadad, *My story the story of education, (autobiography)*, (Qā'i C.M Muhammed Kunchi Musliyar trust, Chemberikka), p.19.

bunları ciddiye almadı. Daha sonra bu düşüncelerini paylaşmak için Kallatra Hâji'ye gitti. Kallatra Hâji bu planlamayı çok beğendi ve bunu gerçekleştirmeye karar verdi. Böylelikle ünlü kolej Jamia Sadiya Arabia, Kallatra Abdul Khadir Hâji ve Abdullah Moulawî' nin denetimi altında Nisan 1971'de kuruldu. Malabar İslamic Kolej Jamia Sa'diya Arabiya, Kasaragod'ta önemli bir dini eğitim merkezidir. Bu, Abdullah Moulawî' nin Kasaragod'ta yaşayan önemli din bilginlerinden biri olan Saïd Musliyar'ın anısına kurduğu ilk Arap kolejidir.

Sonuç

Sonuç olarak Abdullah Moulawî, toplumun eğitimini ve dolayısıyla gelişimini ilgilendiren önemli bir projeyi hayata geçirmiş ve bizden uzakta, Hindistan da bulunan Müslümanlara modern eğitimin gereklerini karşılayacak seviyede bir eğitim alma imkânı sunmuştur. Böylelikle toplumun gelişmesine ve nitelikli Müslümanların yetişmesine doğrudan katkı sağlamıştır. Bunun dışında kendi zahidane yaşantısıyla aynı şekilde topluma örnek olmuş ve dünyalık değerler karşısında islami bir şahsiyetin duruşunu net bir şekilde ortaya koymuştur. Böylelikle toplumun neredeyse tamamı tarafından sevilen ve saygı duyulan bir kimse olmuştur.

Konevî ise Leyh-i Ekber'in tarikatını şeriata uygun bir şekilde sistemleştirerek İslâm dünyasında şöhret bulmuş, İbn Arabî okulunu müracaat edilecek bir kaynak hâline getirmiştir. Tasavvufa ek olarak Konevî, şer'i ilimler ile zahiri bilimlerde de ciddi bir maharet göstermiş, hatta hadis rivayet edip, hadisten icazet vermiştir.

Tasavvufun tarikatlar veya sosyal teşkilatlar yönünü bir yana bırakırsak, bilhassa nazari tarihinde hiçbir mutasavvıf Konevî kadar etkili olamamıştır. Tasavvuf, İbn Arabî ve Konevî ile birlikte İslâm düşüncesindeki gerçek yerini almıştır. Gerçekte bu etki, tasavvufu da aşarak İslam düşüncesi üzerinde gerçekleşen ve onun yönünü ve doğrultusunu değiştiren bir mahiyet kazanmıştır.

Görüldüğü üzere ele aldığımız iki İslam alimi kendi çabalarıyla gerek teoride gerek pratikte islama, İslami yaşantıya katkıda bulunmaya çalışmışlardır. Bu çalışmalar umarız bizlere ilham kaynağı olur.

Kaynakça

- Azeez, M.Abdul. *Rise of Muslims in Kerala politics*. Trivandrum, CBH publications, 1992.
- Azhari, Twaka Ahammed Moulawi, Swahabi Parambarayilninnoru Panditha Prthibha,(A Famous Scholar from the lineage of Swahaba). *Satyadhara(monthly)fortnightly published by Islamic Centre, Kozhikode.*, pp. 06-11, April-1-30, 2010.
- Bayram, Mikail, Fatih Sultan Mehmed'de Sadreddin Konevi ve Ahi Evren Hayranlığı, *I. Uluslararası Sadreddin Konevi Sempozyumu Bildirileri = The First International Symposium on Sadraddin Qunawi*, 2010, s. 37-41.
- Benli, Ali, Abdulkadir Sadreddin Efendi ve Miftâhu Kunûzi'l-İslâm Adlı Fehrese Türü Eserinin Tefsir Literatürüne Katkısı, *Osmanlı Toplumunda Kur'an Kültürü ve Tefsir Çalışmaları -II-*, 2013, s. 483-492.
- Bahauddeen, Nadwi. Dr.Muhammed, *Islamiga agamanathinde kerala charitram(The history of emergence of Islam in Kerala,Mappila Undakiya Yathragal, Thelicham 15th anniversary issue*. Chemmad: Darul Huda Islamic University, January-2014.
- Bahauddeen, Pro.K M Bahauddeen, *The History of the struggles of Kerala Muslims*. Islamic Publishing House, 1995.
- Cherusseri, Zainuddeen Musliyar, (The then General Secretery of Samastha). (n.y). *CM Samasthayude Kriyatmaga Mugam(CM the active member of Samastha. pn-148-149,MalabarIslamic Complex 15th anniversary souvenir*. Kasaragod: MalabarIslamic Complex 15th anniversary souvenir committee.
- CM Usthad, Abdulla Moulawi, *Sambathiga Shastram, Oru Islamiga Vayana(Economic System in The View of Islam)*. Kasaragod: Islamiga Sahitya Academy, 2013.
- CM Usthad, Abdulla Moulawi. *Ende Katha Vidyabyasathindeyum(My story:the story of education)*. Ramanatukara: Qazi C Muhammed Kunchi Musliyar trust, Feb- 2011.
- CM Usthad, CM Abdullah Moulawi. (2013 December). *Qazi CM Abdulla Moulawiyude Golashastra Padanangal.(Astronomical studies of CM Abdulla Moulawi)*. Kasaragod: (Disa book cell, MIC Darul Irshad Student's Association).
- Darul Huda, *Mappila Undakiya Yathragal, Thelicham 15th anniversary issue*. Chemmad: Darul Huda Islamic University, -January -2014.
- Doddamana, A Wahab,*Muslims in Dakshina Kannada*. Green Words Publication, 1993.
- Doddamana, Wahab. *Muslim Kasaragod Varthamanathinde Bhudam (an article written in 15th anniversary souvenir of MIC*. Kasaragod: MIC.
- Derin, Necmi, 13. Yüzyılda Felsefenin Kelam ve Tasavvuf ile Etkileşim Örneği:Sadreddin Konevi-Nasiruddin Tusi Yazışmaları Bağlamında Nefsin Hakikatini İnceleme,*Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi (SBARD)*, 2014, cilt: XII, sayı: 24, s. 68-79.
- Eren, Mehmet, Sadreddin Konevi ve Fatiha Tefsiri, *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1997, sayı: 7, s. 431-446.
- Ekrem Demirli, Nazari Tasavvufun Kurucusu: Sadreddin Konevi, İstanbul: İSAM Yayınları, 2008, 168 Sayfa, tanıtın: Hacı Bayram Başer, *İslâm Araştırmaları Dergisi*, 2007, sayı: 18, s. 135-138.
- Ersöz, Emine,Fatiha Suresi'nin Sadreddin Konevi'deki Yorumunun Dil ve Üslup Açısından İncelenmesi, *II. Uluslararası Sadreddin Konevi Sempozyumu Bildirileri = Second International Symposium on Sadreddin Qunawi*, 2014, s. 78-88.
- Türker, Ömer, "Birden Bir Çıkar" İlkesinin Sadreddin Konevi Tarafından Yorumlanması, *I. Uluslararası Sadreddin Konevi Sempozyumu Bildirileri = The First International Symposium on Sadraddin Qunawi*, 2010, s. 233-236.
- Özdemir İmamoglu, Sema,Ekberî Gelenekte Kelime/Logos Doktrinine Bir Bakış:

- Sadreddin Konevi Örneği, II. Uluslararası Sadreddin Konevi Sempozyumu Bildirileri = Second International Symposium on Sadreddin Qunawi, 2014, s. 191-198.
- Çelik, Firat, Sadreddin Konevi'de muhabbet, Yüksek lisan tezi, Ankara üniversitesi, Sosyâl bilimler enstitüsü, Temel islam bilimleri anabilim dali, Tasavvufu bilim dali, Ankara, 2015.
- Yeşilkaya, Kadir, Sadreddin Konevi'ye göre bilgi iman ilişkisi, Yüksek lisan tezi, Selçuk üniversitesi, Sosyâl bilimler enstitüsü, felsefe ve dinbilimleri, anabilim dali, din felsefesi bilim dali, konya, 2010.
- Faizy, P.A Swadique Faizy, Dars Kitabugal Charitram Swadinam (The history of Dars books (kitab) and their influences). Kozhikode: Islamic Sahitya Academy, Jan -2013.
- Faruqi, Yaseen Manhaz, Pro: Flinders University, Contributions of Islamic scholars to the scientific enterprise. *International Education Journal*, (p.n, 1-09), 2006.
- Hudawi, Ismaeel Chemmad, *Golashatrathile Druva Nakshtram, An article published in Malabar Islamic Complex Sammelana Souvenir*. Kasaragod: MIC Publication, 2008.
- Hudawi, Mahmood Kooriya, *Samanvaya Vidyabhayasthinte Keraleeya Parisaram, p.n, (82-93) published in fith anniversary souvenir of Malabar Islamic Complex*. Kasaragod: MIC Publication, 1999.
- Hudawi, Moyin Malayamma. (n.y). *Kasaragod Muslim charitram (The history of Kasaragod Muslims)*. Kasaragod: MIC.
- Hudawi, Moyin Malayamma, Qazi CM Abdulla Moulawi, Uttara Malabarinte Navothana Nayakan (CM Abdull Moulawi reformative leader of North Malabar). Calicut: Shams al-Ulama Foundation, April -2010.
- Qasimi, Abdul Qadar, *Dakshina Kannadayude Navothant Nayakan (The reformer leader of South Kannada) Samanvaya vidyabyasam -shakshatkarathinde navothana vayigal. (CM Abdull Moulawi smarag grantham) 19th annivesary sourvenir of Malabar Islamic Complex*. Chttanchal, Kasaragod: Malabar Islamic Complex, 2012.
- Randathani, Hussain Randathani. *The Presence of Muslims in Indian History*. Poongavanam Books, oct-2006.
- Samastha, *Samastha 90th Anniversary Souvenir*. Samastha Kerala Jami'yath al Ulama (Prive Creations), 2016.